

INTERNATIONALE BESTSELLER

ANNE JACOBS

DE DORPSWINKEL
DROMEN

XANDER

ROMAN

1

1 januari 1927

Het is ijskoud in de kerk. Ida baalt dat ze het oude vest van haar moeder niet onder haar jas heeft aangetrokken. En wollen kniekousen. Maar die jeuken verschrikkelijk en daarom draagt ze katoenen kousen, die haar echter niet warm houden. Het zou niet zo erg zijn als ze de kerk voor de dienst goed zouden verwarmen. Er staat tenslotte een kachel achter de trap naar het orgel. Maar mevrouw Seybold, de vrouw van de dominee, is zo gierig dat ze het hout en de kolen voor de domineeswoning bewaart. Ze is van mening dat de preek van haar lieve echtgenoot de bewoners van Dingelbach wel zal verwarmen.

Terwijl dominee Seybold op nieuwjaarsdag altijd hetzelfde predikt: dat Jezus Christus op de wereld kwam om een nieuw begin te maken, omdat Hij onze zonden op Zich nam en voor ons stierf. Als klein meisje dacht Ida er al eindeloos over na waarom de goede God zijn eigen zoon zo moest martelen in plaats van hun meteen hun zonden te vergeven. Nu is ze bijna zeventien en heeft ze het helemaal gehad met het christendom. Te onlogisch. Te vergezocht. En als je naar de geschiedenis kijkt, waren christenen absoluut niet beter dan de aanhangers van andere religies. Eerder het tegenovergestelde.

De preek is voorbij. Gelukkig heeft dominee Seybold het begrepen en heeft hij het kort gehouden. Nu komt er nog een hymne,

dan de zegen en het postludium op het orgel. In een van de achterste banken klinkt een klap, gevolgd door een zachte kreet van pijn en boos gefluister. Ida kijkt voorzichtig om. Gustav Guckes is in slaap gevallen en met zijn hoofd tegen het bankje geknald. Hij krijgt een standje van zijn moeder Karin.

Van de hymne moeten uiteraard alle vier de verzen gezongen worden, voor minder doet de oude dominee het niet. Gelukkig houdt meester Johannes Hohnermann, die het orgel bespeelt, een vlot tempo aan. Dan nog de zegening, en tijdens het postludium staan de eerste dorpelingen al op van de banken.

‘Wat is er, Ida? Sta nou eens op!’ moppert haar moeder, die de bank niet uit kan omdat Ida haar blokkeert.

‘Ik wil de muziek horen!’

‘Dat kan ook terwijl je de kerk verlaat!’

‘Het is onbeleefd om op te staan als iemand muziek maakt!’

Moeder wordt boos en pakt haar stevig bij de arm. ‘Zwets niet zo. Sta op, anders zwaait er wat!’

Ida weet dat haar moeder in staat is om haar midden in de kerk een klap in haar gezicht te geven, ook al is ze bijna zeventien. Want een moeder blijft een moeder en een dochter blijft een dochter. Ida houdt het nog een paar seconden vol, maar omdat het orgelstuk van meester Hohnermann toch bijna is afgelopen, staat ze op.

Vandaag blijft vrijwel niemand op het kerkplein staan om een praatje te maken. Aan de ene kant omdat het te koud is, maar ook omdat deze nieuwjaarsdag op een zaterdag valt en ze morgen weer naar de kerk zullen gaan. De vrouwen en kinderen haasten zich naar huis naar de warme kachel, terwijl de meeste mannen naar Gasthaus Zum Raben gaan om het nieuwe jaar met een warme appelwijn in te luiden. Dat is de gewoonte in Dingelbach, en daar hoort ook bij dat de burgemeester een toespraak houdt en een rondje geeft.

Ida gaat mee met de mannen, want de waardin van Zum Raben heeft haar gevraagd om te helpen met bedienen. Ze wil haar daar

zelfs iets voor betalen. ‘Want onze Erna is inmiddels getrouwd en Marie is te onhandig,’ zei Karin Guckes tegen haar.

‘Ga maar,’ zei moeder en ze trok er een scheef gezicht bij. ‘Karin wil je wel een paar centen geven, want ze weet donders goed dat de mannen langer blijven zitten als jij ze bedient.’

Het komt vast door haar rode haar dat de mannen naar haar kijken. Ida vindt dat irritant. Ze houdt er niet van om als een paard op de veemarkt te worden aangestaard. Alleen Florian mag naar haar kijken. Hij zou het zelfs moeten doen, en hij doet het ook. Het afgelopen jaar hebben ze elkaar vaak in Frankfurt gezien, en sinds september weet haar moeder ook dat ze met Florian Häger afspreekt, die eerst theologie studeerde maar nu rechten studeert. In het begin was ze boos en wilde ze het verbieden, maar Ida is niet iemand die zich makkelijk iets laat verbieden. Al helemaal niet om met Florian om te gaan, die zo intelligent en liefdevol is en met wie ze kan praten en discussiëren over alles wat ze heeft gelezen en waar ze over nadenkt.

Morgen, op zondag 2 januari, wil hij naar Dingelbach komen. Dat heeft hij haar met Kerstmis beloofd.

In Zum Raben heeft Jörg Guckes net pas de kachel aangestoken. Het is nog zo koud in het café dat je je adem kunt zien. Maar dat deert de boeren van Dingelbach niet. Thuis is het in de winter alleen warm in de keuken, omdat er gekookt moet worden. De woonkamer en de slaapkamers blijven koud en op de ramen groeien ijsbloemen.

Bijna iedereen bestelt warme appelwijn, die Karin Guckes in een grote pan op het fornuis bereidt. Alleen molenaar Alfred Dippel en Willi Koppel willen een biertje omdat ze de appelwijn van Zum Raben te zuur vinden. Ida helpt Karin met inschenken en loopt met een dienblad vol dampende bekers naar het café, waar ze wordt begroet met welwillende en grappende opmerkingen.

‘Oeh, kijk uit dat je je vingers niet brandt aan die hete bekers, meid!’

‘O, Ida! Wanneer breng je mijn biertje? Je bedient de hele tijd alleen maar de anderen!’

‘Die Ida. Ik weet nog dat ze in een kort rokje door het dorp rende!’

Ze is de opmerkingen gewend en geeft iedereen een passend antwoord. De boeren van Dingelbach zijn vrij ongevaarlijke kerels, geen van hen is echt gemeen. Hooguit Otto Schütz, de burgemeester, die heeft een keer zijn vrouw en kind in elkaar geslagen, maar dat is al een tijd geleden en sindsdien is het bergafwaarts met hem gegaan. Want hij is zo dom geweest om een jonge vrouw te nemen die hem nu het leven zuur maakt. Zo krijgt iedereen zijn verdiende loon. Of zoals de vrouw van de dominee zou zeggen: ‘Gods molens malen langzaam maar zeker.’

In de keuken heeft Karin de pan op het fornuis bijgevuld, want ze hoopt dat veel mannen er nog eentje bestellen. Otto moet immers het eerste rondje betalen, en als de gemoederen onder invloed van de warme alcoholische drank verhit raken, zal er nog wel meer besteld worden.

‘Als het zo doorgaat,’ zei Karin laatst, ‘dan gaan we Zum Raben sluiten. Er wordt hier zo weinig geconsumeerd, daar kunnen we amper het elektrische licht van betalen.’

Otto Schütz wond zich meteen op en verklaarde dat Gasthaus Zum Raben open moest blijven, en dat Jörg Guckes dat aan het dorp verschuldigd was.

‘Als er niet eens meer een café is, dan betekent dat het einde van Dingelbach!’

Daarover waren de meningen verdeeld, want vooral de vrouwen en ook dominee Seybold gaven de kerk voorrang op het café, en dat de kerk in het dorp zal blijven is zeker. Maar de waarheid is dat het slecht gaat met de boeren in Dingelbach. Vorig jaar moesten er weer twee boerderijen worden verkocht omdat de eigenaren te veel schulden hadden. Het is een vicieuze cirkel waaruit de boeren niet kunnen ontsnappen. Veel landarbeiders die vroeger in de oogsttijd werden ingehuurd, zijn naar de steden verhuisd en werken daar

in de fabrieken. Om het werk aan te kunnen hebben de boeren maaibinders of dorsmachines aangeschaft en zich in de schulden gestoken. Die hoopten ze te kunnen afbetalen met de opbrengst van de oogst. Maar het liep anders. Anderhalf jaar geleden was het zo heet dat het graan aan de stengels verdorde, en vorig jaar viel er te veel regen waardoor een deel van de oogst op de velden verrotte. Degenen die toch nog iets konden verkopen, hebben nauwelijks winst kunnen maken omdat de graanprijzen gekelderd waren. Goedkope import uit Nederland en Rusland bepaalt de markt en maakt Duitse boeren kansloos.

Ida zit dan wel op de Schillerschool in Frankfurt en zal eind-examen doen, maar in haar hart is en blijft ze een dorpeling, en de uitzichtloze situatie van de boeren maakt haar kwaad. Waarom moet het zo zijn in de wereld dat de een nauwelijks genoeg heeft om van te leven en de ander zwemt in het geld? In Frankfurt zijn restaurants waar één menu meer kost dan een boer in een heel jaar verdient. Maar de meeste boeren geloven dat het in de wereld nu eenmaal zo is dat sommigen arme donders zijn en anderen rijke stinkerds. Dat zou de lieve Heer zo hebben ingericht. Ida is het eens met Florian. Het is niet de lieve Heer, maar het volk dat deze onrechtvaardige sociale orde heeft gevestigd. En net als Florian gelooft zij dat het allemaal anders kan.

Terwijl ze broodmanden en schaaltes met augurken serveert, hoort ze de nieuwjaarstoespraak van de burgemeester. Eigenlijk zou het 'oudjaarstoespraak' moeten heten, vindt ze. Zoals elk jaar praat hij om de kritische gebeurtenissen heen, prijst hij de saamhorigheid van de boeren in Dingelbach, en somt hij op hoeveel kinderen er vorig jaar zijn geboren en hoeveel bruiloften er zijn geweest. Ida heeft bijna medelijden met hem omdat hij zo wanhopig probeert om nog een beetje positief te zijn over het afgelopen jaar, dat heel slecht was.

'Wij dorpelingen laten ons niet uit het veld slaan!' roept hij luid en hij heft zijn beker. 'En daarom drinken we nu op het nieuwe jaar.

Vanaf vandaag zal alles beter worden, want ik denk dat binnenkort de juiste mensen in de regering zullen komen...'

Zijn stem klinkt wel een beetje beverig, vindt Ida. Ze moet snel naar de keuken lopen omdat de bekers van een paar gasten leeg zijn en zij niet kunnen proosten op het nieuwe jaar. Karin vult ze snel met warme appelwijn en klaagt dat de boeren veel te veel suiker door de warme drank roeren.

'Thuis houdt de vrouw hen in de gaten, maar hier scheppen ze de suiker in de beker totdat het schuimt, de klootzakken!'

Het nieuwe jaar is nog maar net op de traditionele manier ingeluid of het gaat al over de politiek. Oom Georg neemt het woord en roemt opnieuw de Reichslandbund, waar hij al twee jaar lid van is.

'Vroeger, toen we nog een keizerrijk waren, zorgde keizer Wilhelm voor ons allemaal,' beweert hij. 'Maar nu leven we in een republiek, wat betekent dat we zelf het heft in handen moeten nemen. De zaak van de boeren moet in de Rijksdag worden vertegenwoordigd...'

Zoals meestal krijgt hij maar weinig bijval. Eigenlijk denkt bijna iedereen dat het vroeger onder de keizer beter was. Toen wist je waar je aan toe was. Maar nu ze in de Rijksdag alleen nog maar ruziemaken en niemand weet wie er eigenlijk regeert, snap je er niets meer van.

'De Reichslandbund kun je wel vergeten!' roept Otto Schütz en hij slaat met zijn vuist op tafel. 'Daar hebben we hier in ons dorp helemaal niets aan. Die zet zich alleen in voor de rijke herenboeren in het oosten, maar niet voor ons hier in Dingelbach...'

'Wat een onzin...' spreekt Georg hem tegen. Maar Otto laat zich door niemand het woord nemen, en ja, Ida wist het, hij begint weer de nationaalsocialisten op te hemelen.

'Dat zijn de juiste mensen,' zegt hij. 'Zij zeggen dat de boer op zijn boerderij thuishoort en dat het zondig en schandalig is om het eigendom van een boer af te pakken. Dat zeggen ze, en ze hebben gelijk!'

Dat vinden de anderen ook. Verschillende boeren knikken, sommigen trommelen zelfs met hun vuisten op de tafels.

‘Daar zit wat in, Otto!’

‘Wat moet er van ons terechtkomen als ze het land van de boeren afpakken?’

‘Die zullen nog raar opkijken!’

‘Ja! Als niemand zaait en oogst, dan moeten ze met z’n allen verhongeren!’

In principe hebben ze gelijk, denkt Ida. De mensen die het land kopen, laten het meestal braak liggen en het onkruid woekeren, wat voor de boeren verschrikkelijk is. Maar de speculanten kopen het land ook niet om het te bewerken. Ze kopen het omdat ze hun geld willen investeren. Dat het walgelijk is om alles van de boeren af te pakken staat buiten kijf. Maar dat de NSDAP hun redding zal brengen, acht Ida onwaarschijnlijk. Florian heeft haar een boek geleend dat twee jaar geleden is verschenen. Daarin beschrijft de voorzitter van de NSDAP, Adolf Hitler, hoe hij Duitsland uit de ellende wil leiden en er een wereldmacht van wil maken. Ze vond het nonsens, geschreven door een gek die lijdt aan pathologische zelfoverschatting. Maar Florian beweerde dat je het serieus moet nemen en dat deze man gevaarlijk is.

Ook oom Georg vindt de NSDAP maar niks. Hij gaat nu over tot een verbale tegenaanval.

‘Dat is een bonzenpartij! Zij geven niets om mensen zoals wij, knopen jullie dat maar in je oren! Ze praten alleen maar iedereen naar de mond omdat ze gekozen willen worden. En ze paaïen vooral de vrouwen...’

Nu heeft hij het overgrote deel van de aanwezigen aan zijn kant. Er wordt instemmend gemopperd en op de tafels getrommeld. Het is een schande, wordt er geroepen, dat in de republiek ook vrouwen mogen stemmen, terwijl zij totaal geen verstand hebben van politiek.

‘Ik heb het mijn Hedi verboden,’ pocht Jochen Schmidtkunz. ‘Het hoort niet dat een boerin zich met politiek bemoeit.’

Rudolf Alberti en Hannes Killinger zijn het daar niet mee eens,

en ook meester Hohnermann verdedigt het vrouwenkiesrecht. Er ontstaat een heftige discussie met beledigingen over en weer.

‘Als de vrouwen regeren, maken ze narren van ons, dat is een ding dat zeker is!’

‘Ja, tuurlijk. Als iemand al een droefstoeter is zoals jij, is er niet veel meer nodig!’

‘Wat? Droefstoeter? Wacht maar, ik zal jou eens...’

‘Alsjeblieft, beste vrienden!’ roept meester Hohnermann vol afschuw. ‘We willen hier toch niet serieus ruziemaken!’

Maar niemand luistert naar hem. Dat komt doordat Johannes Hohnermann weliswaar een sympathiek persoon is, maar niet iemand die onder de boeren respect geniet. De ruzie gaat verder. Het is alsof de mannen plotseling zijn gegrepen door een koorts, waardoor hun anders zo rustig circulerende bloed begint te schuimen. Otto Schütz heeft een knalrood hoofd gekregen en staat op van zijn stoel. Oom Georg staart hem als een boze stier aan en heeft zijn vuisten gebald. Aan de tafel ernaast grijpt Jochen Schmidtkunz de magere Willi Koppel bij zijn shirt, en Alfred Dippel maakt zich klaar om in het gevecht in te grijpen door snel nog zijn beker leeg te drinken.

Ida beseft dat het niet alleen de drank is. Er is meer aan de hand. Het verdriet, de ellende, de boosheid... Alles wat de mannen al zo lang met zich meedragen komt er nu uit.

‘Stop!’ schreeuwt Karin Guckes, die de keuken uit komt rennen.

Ida grijpt net haar oom Georg bij de schouder om te voorkomen dat hij zich op Otto stort als plotseling de stem van Rudolf Alberti, de dorpsgenezer, door het restaurant klinkt.

‘Hou op! Wat zijn jullie nu? Kinderen of volwassen mensen?’

Rudolf Alberti is iemand die nooit veel ophef maakt, maar door iedereen in het dorp wordt gerespecteerd. Het wordt onmiddellijk stil in het café. De ruziënde mannen bedaren, alsof ze uit een nare droom zijn ontwaakt. Ze staren elkaar vijandig aan, mompelen verwensingen en laten elkaar uiteindelijk los.

Ida moet de bekertjes en glazen nog afwassen. Daarna kan ze met moeite één mark vijftig bedingen voor haar werk, want Karin Guckes beweert meer schade te hebben geleden dan winst te hebben gemaakt en wil haar in eerste instantie niets geven.

‘Dan kun je je gasten voortaan zelf bedienen,’ zegt Ida boos. ‘En ik zal in de winkel tegen iedereen die het horen wil zeggen dat je mensen voor niets laat werken. En je hebt de appelwijn aangelengd, dat zag ik heel goed...’

‘Geef haar dat geld nou maar,’ snauwt Jörg Guckes uiteindelijk tegen zijn vrouw. Karin legt een hoopje munten neer, maar Ida telt ze na en is pas tevreden als het bedrag klopt.

Met haar zuurverdiende loon gaat ze naar de dorpswinkel, waar haar moeder toch achter de toonbank staat en mevrouw Seybold bedient, hoewel het vandaag 1 januari is en de winkel eigenlijk gesloten is. Maar mevrouw Seybold vindt ongetwijfeld dat je alleen een kerkelijke feestdag hoeft te heiligen.

‘Ah, Ida,’ zegt de vrouw van de dominee als ze de winkel binnenkomt. ‘Je bent zeker in het café geweest?’

‘Ik heb Karin geholpen,’ zegt Ida kortaf en ze wil langs haar heen de keuken in lopen.

De vrouw van de dominee glimlacht veelbetekenend.

‘Nou, dan waren de mannen zeker blij dat ze iets moois te zien kregen, hè? Maar zoals ik heb gehoord, heb je al een bruidegom gekozen, Ida. Een jongen uit de stad, toch?’

Hoe weet ze van Florian? Ida wisselt een snelle blik met haar moeder en merkt dat zij net zo verbaasd is als zijzelf. Dan kan het alleen Herta zijn geweest, die weer eens haar mond niet kon houden. Die doet alsof ze heel onschuldig is maar verspreidt stiekem geruchten over haar zus!

‘Ja, natuurlijk heb ik een bruidegom,’ kondigt Ida brutaal aan. ‘Meerdere zelfs. Ik ben al aan de koning van Engeland beloofd. Maar omdat ik de Spaanse koning leuker vind, ben ik er nog

niet helemaal over uit. En onze goede oude rijkspresident, Von Hindenburg, mag ik ook zo graag...'

Mevrouw Seybold staart haar aan alsof ze Chinees spreekt. Dan realiseert ze zich dat het brutale kind haar belachelijk maakt en haar mond wordt een dun streepje. 'Hoogmoed komt altijd voor de val,' zegt ze nadrukkelijk. 'Ik wil graag nog een pakje margarine, mevrouw Haller. En een blikje zwarte schoensmeer, die met de rode kikker erop.'

Ida loopt om de toonbank heen naar de keuken, waar Herta bij het fornuis zit en een kopje koffie met warme melk drinkt. 'Daar ben je, Ida. Ik zal meteen je eten opwarmen,' zegt ze en ze staat haastig op.

Maar Ida is niet van plan de kwestie te laten zitten. 'Dat doe ik zelf wel,' broemt ze tegen haar zus. 'Je hoeft niet zo schijnheilig te doen, terwijl je achter mijn rug om over me roddelt!'

Herta ontkent het ten stelligste. Ze zou geen woord hebben gezegd. 'Ik zweer het je!'

'Ga nou geen valse eed afleggen, trut!' zegt Ida venijnig.

Herta begint als een klein kind te huilen. Ze moet zo verschrikkelijk snikken dat Ida er niet goed van wordt en de pan met erwten en rookvlees meeneemt naar de slaapkamer. In de keuken bij haar jankende zus vergaat haar de eetlust.

Ida kauwt op het taaie rookvlees en staart peinzend naar de gekreukelde sprei. Wat is het hier eenzaam sinds Frieda bij het theatergezelschap in Bochum werkt. O, ze mist haar zus zo erg! Frieda is altijd opgewekt en vol plannen. Ze kan verschillende rollen aannemen, en een vriendin of een leraar van de theaterschool imiteren. Ze kan zelfs Otto Schütz nadoen. Toen Frieda nog in het bed naast haar lag, fluisterden en giehelden ze 's avonds met elkaar. Alleen als Herta ook naar bed ging moest het stil zijn, want zij kan anders niet in slaap vallen.

Terwijl ze de laatste restjes uit de pan schraapt, hoort ze beneden op straat een auto toeteren. Ze springt van het bed, waardoor de

pan op de grond rolt. Ze loopt naar het raam en kijkt naar beneden op de dorpsstraat. Ze ziet nog net dat de auto van oom Georg de poort van de Schützhoeve uit rijdt. Er komt veel rook uit de uitlaat. De boerenknecht Hannes staat erachter en lijkt de auto te hebben aangeduwd. Nu hoort ze haastige voetstappen op de trap en Herta komt ademloos de slaapkamer in.

‘Stel je voor, Ida,’ zegt ze hijgend. ‘Oom Georg moet Otto Schütz naar het ziekenhuis in Königstein brengen. Iets met het hart... Het is een kwestie van leven en dood, zei Rudolf Alberti. Hannes wilde de paarden aanspannen, maar oom Georg zei dat het sneller zou gaan met de auto. Heb je ooit zulke onzin gehoord? De auto van oom Georg blijft op elke hoek steken...’

Dan rent ze weer naar beneden, want er staan een paar vrouwen voor de dorpswinkel die het laatste nieuws verspreiden.